

LBRIS

We know
books

Ionel Teodoreanu

PRĂVALE-BABA



BUCUREȘTI, 2026

LBRIS

We know
books

CUPRINS

Partea întâi / 5

Partea a doua / 83

Partea a treia / 118

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TEODOREANU, IONEL

Prăvale-Baba / Ionel Teodoreanu. - București :

Astro, 2026

ISBN 978-606-8660-85-1

821.135.1

Editura ASTRO

Str. Constantin Bălăcescu, nr 19

Sector 1, București

Tel./Fax: 021 223 04 51

Comenzi la:

www.cartia-mea.ro

www.depozit-de-carti.ro

PARTEA ÎNTÂI

Et de quelle mélancolique douceur était la beauté des femmes lorsqu'elles étaient enceintes, en debout, et que leur grand ventre sur lequel, malgré elles, reposaient leurs longues mains, contenait deux fruits: un enfant et une mort.

Rainer Maria Rilke

Prăvale-Baba e celălalt nume al unui oraș din Moldova. Te duci cu trenul într-acolo abătându-te de la o linie principală. Un tren care așteaptă, ca o jucărie ținută la spate, îndărătul unei gări serioase, înduplecând sufletul călătorului să-și uite vârsta și să-și regăsească zâmbetul uitatelor mirări. Căci vagoanele trenului se ivesc ca cei șapte pitici în ochii celei Albă-ca-Zăpada. Nu-i descântă nimeni locomotivei „Melc, melc, codobelc, scoate coarne bourești“, dar ea deodată scoate coarne de fum negru, se simte strașnic de locomotivă și arată că e pornind cu zarvă mare de tinichea și chivără de fum, încălecată parcă pe un căluț de lemn. Stă și unde e gară și unde nu e, ca și cum ar trebui să urce în tren veverițe, nevăstuici și rândunele nezburătoare în vagoanele ei. Fochistul poate să fie un motan, iar controlorul un urs cu cizme și cu ochelari. Dacă-i așa, un pension de iepurași vine în clasa a treia, condus de-o iepuroaică și de-o bufniță care stă în clasa întâia, alături de două căprioare cu talie și ochi de modă veche și de un țap cu barbișon Napoleon al III-lea; iar dacă-i altfel, parcă n-ar fi, și totuna e în trenul care umblă ceva mai iute decât melcii și omizile, nu mult, pe un drum cotit și răsucit ca spiralele fumului. Uneori își ia vânt – de ce, el știe –, alteori stă ca să-l ajungă câte-o rață, care gâgâie apoi sub banca iepurilor dintr-a treia. E cel mai mic tren de pe lume: mânzul, puiul, mărțișorul; numai pe un covor cu jucării ar putea fi mare, în mâinile

IBDIS | We know books

unei fetițe cu cozi. De-a dreapta și de-a stânga lui răsar, vin și se duc de-a dura dealuri dese, verzi ca poama busuioacă.

I-atâta lumină în priveliștea de iarbă și de frunză, încât dac-ai mușca din ea ar curge must dulce, adunând viespile. Da, e drumul care duce spre orașul vinului, unde luminile pornesc din mâinile unui bețiv: Ilie Pânișoară. Orașul, iată-l între alte dealuri: uite-l, nu e, când la dreapta, când la stânga, ca o drăcoaică prinsă-n brațe, care fuge de sărutare, cu gene viclene pe ochi verzi și părul răsturnat pe bluza de frunză, clătînându-și capul când la dreapta, când la stânga. E numai tumult de vii și de livezi. Iar casele, de departe, sunt prisăci în care-i mierea.

Apoi trenul se oprește în fața unei gări cu nume și ceașornic. Și dacă ești uituc, după ce te-ai dat jos – te-așteaptă fluturi cu batiste? – îți vine să te-ntorci, să iei trenul, să-l ții la spate cu o mână și să pornești înainte, spre copii, ducându-l în dar.

Astfel, și de acolo, începe orașul.

E și nu e oraș, cu toate că are primar, parlamentari, tribunal, liceu, o gazetă – o știi toate gavanoasele cu dulceți, care stau vara în fundul sobelor, la răcoare – două trăsuri cu câte-un cal, a lui Axente Țolea și a lui Băluță Vătaman, grădină publică fără muzică militară, fiindcă nu-i de unde, hotel – vai, vai – cu adăpost pentru căruțe și lighene pentru călătorii nedepriși cu spălatal la cișmea, feredeu cu abur de piatră – o dată pe săptămână – și măturică de frunză de stejar, zece sergenți de zi, fiecare cu porecla lui, toți cu musteață și barbă albă, moșnegi în uniformă ca niște rigi din pasiența unei babe, și somnul cu bancă și felinar al altor zece sergenți, de noapte, care cugetă într-un căscat, dând câte-un țignal lunatec. Câinii păzesc, că de asta i-o lăsat Dumnezeu, alături de bieții sergenți fără culcuș. Lumină electrică nu-i, dar fiecare primar fâgăduiește cu mâna pe inimă că va fi, la noul buget. Cetățenii vor morțiș lumină electrică, să fie și ei în rândul oamenilor; dar sufletul lor somnii și aplecat spre cele vechi, s-ar despărți cu oftări de lumânări și de lămpile cu gaz. Și-apoi, ce s-ar face Ilie Pânișoară dacă lumina s-ar aprinde singură, ca-n celelalte orașe, ouată în becuri proțâpitate? Și la drept vorbind, oamenilor de-acolo le-ar fi și frică-n sân să trăiască încinși cu sârme electrice. Căci lumina aceea e ca un

zmintit care te pândește cu ochi sticloși; e din neamul trăsnetului, lumină păgână, nu creștină ca cea care vine cu lumânările de la Biserică.

Toamna, orașul miroase a must, a miere și ceară. I-atâta frunză în aurul lui Septembrie, că în ceasul asfințitului, până târziu la bruma lunii parcă-și piaptână părul despletit o fată din aurul Rhinului. Când bate luna plină numai copiii dorm, moșnegii și cu babele; iar ceilalți se duc cu vin și must spre tineretă, cu țiganii care-s greerii vinului și cu greerii care-s lăutarii stelilor.

Și, după ce se scutură frunza nucului pe iarbă și aripa rândunelii pe zarea lui Eminescu, poamele tot nu pleacă din orașul lor. Podul fiecărei case e plin de struguri spânzurați, care se zbârcesc dulce cu strafida în ei; iar la ferestre stau gutui și mere, privind afară ca fetele îndrăgostite.

Iarna e foarte bine. Nimeni nu face nimic. Așteaptă. Toți se pregătesc de Crăciun. Astfel, ziua de iarnă cu foc în sobe e tot o noapte bună. Babele culeg vreascuri, ciorile-s babele cerului, ninge ca de-o mie de ani, azi, mâni și poimâni, copiii se dau cu săniuța, omul de omăt e primarul cu fălci și burtă al satului alb, vine Crăciunul cu „Sculați, sculați, boeri mari“, și deodată toți se deșteaptă în aprilul rândunelilor, când fiecare pom își ninge singur floare nouă. Vine Crăciunul primăverii, care miroase ca turtele din Moldova, a apă de flori și miez de migdală.

Iarna, trenul nu prea umblă. E mic și nu poate. Șeful gării se duce la vânătoare cu sania. Odată cu primăvara, trenul iese din cutie. Pleacă și se-ntoarce iar, de-a lungul verii și al toamnei, când încep gospodinele să fiarbă bulionul și-apoi perjele pentru povidilă. Pe urmă iar îngheață apele, ninge, și toate merg înainte, dar rămânând pe loc.

Mai de căpetenie însă decât trenul și anotimpurile în orașul viilor e primarul. Dar aici nu va fi vorba despre el, ci despre Ilie Pânișoară care nu e cu pânea, ci cu felinarele. Apartine primăriei, ca și primarul. E trecut în buget. El gospodărește gazul și fitilul tuturor felinarelor. El știe ceasul când trebuie să le aprindă, altul de la zi la zi, după cer și anotimp. Ilie Pânișoară n-are nici casă, nici nevastă, nici copii. El are vinul în el, felinarele afară și măgarul – tot Ilie – după el, cu ale lui patru picioare și două urechi.

Desigur că Ilie Pânișoară e cel mai netrebnic fiu al orașului. Oamenii spun că-i atât de bețiv încât și gazul primăriei ar fi în stare să-l dea de dușcă. Nu fiindcă-i gaz puturos îl lasă-n pace și nu-l bea, ci din pricina felinarelor: i-s dragi aprinse. În tinerețele lui, Ilie a fost crâșmar. După ce și-a băut crâșma, n-a mai fost nimic. Dacă nu erau felinarele cu inimă de aur, Ilie ajungea cerșetor – la crâșmă, nu la biserică – până în ceasul iadului. Dar în ochii beției lui Ilie s-au ivit felinarele, înaintea dracilor cornuți, și Ilie a rămas cu un rost printre oameni, adică pe lângă ei, în coada lor, cu noaptea și cu felinarele, urmat de cel și mai codaș, Ilie-urechietul.

Ilie-omul e rușinea orașului. Cetățenii viilor s-ar mânia amarnic dacă ar afla că pana cronicarului s-a oprit dintâi, nesocotind cinul tuturor celorlalți, tocmai la Ilie Pânișoară. Și ar avea bună dreptate.

Numai că Prăvale-Baba e celălalt nume și poate cealaltă realitate – sau irealitate – a orașului viilor. Ochii arzători ai lui Fănuță, din mâna căruia a zburat îngerul, s-au deschis la Prăvale-Baba, și tot acolo, când ploua pe floarea teilor, s-au închis de veci pe timpuriul lor destin.

Și dacă orașul hărților, al oamenilor, al vieții de toate zilele, orașul social și pitoresc, începe cu gara, cu primarul, cu instituțiile și cu protipendada, Prăvale-Baba din ochii lui Fănuță începe cu Ilie Pânișoară. Felinarele aprinse de mâna lui bețivă sporesc noaptea până-n stelele lumii de dincolo. Ilie Pânișoară e hotarul tainei din ochii copiilor, deschiși asupra lumii care se ivește.

Casa Damaschinilor e cea din urmă a uliței Prăvale-Baba, aproape de cimitir. Nu e nici casă boerească, nici de mahala. E casa unei călugărițe. Clopotele, toaca, brazii și munții Agapiei n-ar fi de mirare în jurul ei. E ca de-acolo. Dar parcă nici Prăvale-Baba nu-i tare din altă parte. Mai luminoase, dealurile sunt copilăria munților. Numai brazii nu-s; în locul lor sunt viile. Tăcerea e aceeași. Greerii, glasul păsărilor și rarele lătrături de câni sună a limpede și gravă singurătate, vrednică de acordul de culme al buciului. Pe-acolo trec morții spre crucile lor, și rudele cu strae negre, ale morților.

Damaschinii n-au ajuns în preajma cimitirului izgoniți sau din întâmplare. Locul și l-a ales o străbunică a neamului, rămasă văduvă de tânără. Fiindcă avea un copil de crescut, nu s-a dus la mănăstire. Dar s-a călugărit acolo, lângă cimitirul Ștefanului ei, împărțindu-și zilele între mormântul celui dus și creșterea întru viață vrednică a celui alt Ștefan. Ea singură și-a statornicit locul văduviei, în apropierea cimitirului. Ca să poată vedea oricând de la fereastra ei candela inelului din mormânt, și-a înălțat casa din temelii. Numai de asta casa Damaschinilor e mai înaltă decât celelalte: să vadă spre moarte, nu să se ridice spre viață. Oamenii i-au spus Foișorul Văduvelor. Vorba a rămas, neagră, peste casa Damaschinilor. Căci din vechi-străvechi Damaschinii au murit de tineri, lăsând văduve cu copii. Rar Damaschin care să fi apucat moartea bătrâneții. Cel mai vechi dintre cei știuți a luptat în oastea lui Ștefan-cel-Mare și a murit răpus de Lehi sub ochii Domnului. De-atunci tocmai, numele sfânt, Ștefan, a coborât ca o flacără de înviere peste morminte, din generație în generație, purtat de toți bărbații neamului aprig. Alt Ștefan Damaschin a fost în pădure, căpitan de haiduci. De la el a rămas vorba fioros glumeață: „Aista-i rostul Românilui, să dea cep păgânului“. Și acela, răpus de poteră, doarme în cimitirul de alături, între Ștefanii neamului lui. Dorm tare mulți acolo, toți tineri în moartea lor năpraznică, lăsând altora grija bătrâneții. O Damaschină văduvă a lăsat o vorbă de pelin celor de după ea. O întreba cineva dacă nu-i prea singură c-un plod lângă cimitir. Ea a răspuns:

— Trăesc cu Damaschinii mei, numai că noi suntem neam tăcut.

Dar foișorul văduvelor nu e trist. E alb ca obrazul călugărițelor: var. Acoperișul casei, țuguiat, e de solz de șindrilă; în lumina lunii străluce ca zava Ștefanului din oastea lui Ștefan, zărită printr-un abur de tămâie. Un cerdac de lemn o înconjură de jur în jur. În dos, încep nucii viei. În față e o grădină mănăstirească, mărginită cu zăplaz. La poarta de lemn, mânerul unui clopot cu sârmă, o bancă și un felinar acoperit de frunza unui nuc.

Și casa văduvelor Damaschin nu-i tristă, fiindcă așa a lăsat Dumnezeu ca mereu un copil să ție drumul vieții. De-acolo, din foișorul văduvelor se vede tare frumos în marile nopți ale verii

luna cu luceafărul, ca Maica Domnului cu pruncul Isus în brațe.
E ca o înaltă stemă a neamului, lăsată de cer numai noaptea,
când între dincoace și dincolo, prin somnul luminii, s-aprind,
văzute, semnele nevăzutului.

Neamul Machedonilor se învecinează din vechime cu neamul Damaschinilor. Arme și ulcele cu vin au zăngănit, sunat și strălucit alături în mâinile străbunilor.

Scripca lăutarilor își mai aduce aminte, când s-arată poteca lunii în codrul nopții, și astfel zice:

„Foaie verde de pelin
De pelin și ibrișin
Vin' de unde-i numai vin
Maci de sânge de păgân
Cine vin' fără suspin?
Machedon și Damaschin.
Că așa li-i dat tain
De Tătucul cer creștin.
Bând ploscuța de-a călare
Gâl-gâl-gâl prin iarbă mare
Tot zorind din zare-n zare
Peste dealuri și ponoare
Peste ape și răzoare
Unde-i zvoană la hotare.
Paloș, flintă și chistoale
Pârtie cotropitoare
În desimile tătare.
Ș-apoi iarăși de-a călare
Cu ochiri iscoditoare
Și moartea la cingătoare.

*

Alelei, tu fată mare,
Sai zvârlugă în chicioare
Lasă fusul în fuioare

Zvârle coada pe spinare
Și aține-te în cale.
Busuioacă, sprintenoacă
Cu obraz de promoroacă
Numai bună pentru gioacă.
Cu gura ca fragele
Rumenele, dragele,
Cu părul ca murele
Albastre, negruțule,
Pântec ca ploscuțele
Galeșe, plinuțele
Și țâța ca merele
Să crape muierile.
Năltuță ca nalbele
Sprintenele, dalbele
Fragedă ca zorile
Când se coc cireșele,
Mânilor cu florile
Râsul cu viorile
Dinții ca oițele
Când dau garofițele,
Pulpa ca ulcelele.
Mijloc ca inelele,
Ochioasă ca stelele
În apa fântânilor,
Năi boasă ca ielele.

*

Du-te, fată-hăi, plocon
Că s-aude mândru zvon
De copită și de om.
Ia-ți cofița inimii
Cu zmeura sângelui
În calea voinicului.

*

Frunzuliță de pelin

Albă, ca pânza de in,
Zboară prin miros de fân
Sau de floare de salcâm,
Fă-ți cruce și stuche-n sân
Să nu-ți hie ceas hapsân,
Foaie verde de Rumân,
Că din sus vin și tot vin,
I-auzi cum alungă lin,
Vin' de unde-i numai vin
Maci de sânge de păgân
Cu crucea ascunsă-n sân
Și musteața-n șfichi hain
Machedon și Damaschin.

*

Dă-te, fată-hăi plocon,
Că-s ca doi feciori de Domn
Crăișorii lui n-adorm
Damaschin și Machedon.
Ieși-le pe la răscruci
Unde-i dorul cu năluci
Ca o apă din uluci.
Ochiul lor mi te apuce
Brațul lor mi te ridice
Trapul lor mi te hurduce
Geana lor mi te furnace
În trupșor să-nceapă bice
Gura lor focul să-și pice
Inima să-ți-o despice.

*

Foaie verde ciucure,
Unu-au fost la luptă gre,
Tot unu la dragoste.

*

Foaie verde de trifoi
De trifoi cu patru foi,
Fată-hăi cu umeri goi,
Să vii calare la noi
Cu cozile între doi
Din pănuși de păpușoi,
Pe șeaua voinicului
În bătaia vântului
Pe creasta pământului
Cu steaua buricului“.

Pe drumurile de strună ale cântecului, în ceasurile adânci ale lunii, când vinul lucește în pahare și candelile ard asemeni în cimitire, ei vin din nou pe locurile timpului lor, maci de sânge de păgân.

Aprigi și Damaschinii, strașnici și Machedonii, cu sabia virtuții în teaca păcatului. Mari iubitori de moșie, de vin și de muiere. Avea nevoie de rugăciuni și viața lor atinsă de ispite și sufletul lor pornit pe drumurile fără de întoarcere.

Cine să se roage? Femeile lor, săracele. Și dacă Damaschinii, mai aproape de moarte decât de viață, nu lăseau decât văduve cu câte-un alt Ștefan, semința Machedonilor rodea și fete. Unele urmau calea mamelor, iubind și înmulțindu-se; altele, măcar câte una din fiecare generație, luau drumul mănăstirii, păstrându-se fecioare în văduvia monahicească, alături de Mântuitor, grijind de-acolo, în genunchi și veghe, sufletele cumplitilor strămoși. Două Damaschine, Tavefta și Velasia, au fost Starețe la Văratec; iar alta, Agafia, Stareță la Agafton.

Când cea din urmă dintre Machedoni, Domnica, a venit la maică-sa, cu sfiata albă dinspretrandafir, i-a pupat mâna și i-a șoptit că i-i drag un băiat, surorile ei mai mari erau de mult călugărite – Maica Macrina și Maica Onufria –, lăsând-o singură pe mezina lor în ursita lumească.

– Și cum i-o fi zicând? s-a încruntat Coana Săftica Machedon, potrivindu-și ochelarii pe după urechi și ascuțindu-și privirile prin sticle.

Urechile Domnicăi ardeau ca balașa candelii.

– Ștefan Damaschin, a spus povestea buzelor.

— Da ce-i casa mea, fată hăi, cimitir? Două la mănăstire și una la văduvie!

— La văduvie?

— D-apui cum, Doamne iartă-mă. Parcă tu nu știi afurisenia Damaschinilor! Aiștia nu-și ieu mirese, ei lasă văduve. Nu-mi trebuie ginere strigoi, nici fată gospodină de candelă.

Și Coana Săftica Machedon, cu toate că Domnica a plâns în poala ei, n-a vrut să audă de una ca aiasta. Neînduplecată când lua o hotărâre, Coana Săftica Machedon uitase că Domnica e odrasla neamului ei înainte de a-i fi ascultătoare fiică, și că de asemeni și mai cu seamă, Ștefan Damaschin (Pușcașul, cum i se spunea) e nepot și strănepot al Ștefanilor. Și-a adus însă deîndată aminte când s-a trezit într-o dimineață fără Domnica. Plecase noaptea, luându-și calabalâcul. Coana Săftica, fără să pregete, a dat fuga cât o ajutorau picioarele și mânia la Foișorul Văduvelor, dar totul era închis. Ștefan Machedon fugise cu Domnica.

— Ducă-se, a oftat cu afurisenie Coana Săftica, și s-a tot dus și ea după celelalte fete la Mănăstire, vânzându-și casa, via și livada.

Ștefan și Domnica s-au cununat, cu iureș, într-un sat, și apoi Domnica l-a urmat în pădurea care și ea era mireasă cu frunză și cu lună nouă.

Încă mai de mult, un bogătaș din părțile acele, care cunoștea și neamul Damaschinilor și faima pusteii lui Ștefan, îl îndemna să-i fie pădurar. Dar Ștefan, cu toate că sângele îl trăgea într-acolo, nu se îndurase să lase pustiu foișorul văduvelor și pe alte mâni uituce și nepăsătoare candelile Ștefanilor. Împotrivirea Coanei Săftica însă, îl hotărâse deodată, făcându-l să treacă peste toate. Dragostea lui luase drumul de frunză verde al cântecului și al haiduciei. Casă de bârne, în inima pădurii. Un an, Domnica fusese stăpâna și roaba lui Ștefan, iar Ștefan, robul Domnicăi și stăpânul pădurii. Se ducea la treaba lui călare, pe poteci de el știute, și venea cu chiot. Domnica îl aștepta singură, fără frică – nu-i dragostea un început de vitejie? – la lumina unui foc de vreascuri, care făcea să-i crească umbra pe subt

crengi, cu inima spre cel care venea ca dintr-un cântec, spre „fata lui de taină“. Așa-i spunea bărbatul aspru și puțin la vorbă, din neamul tăcerilor de subt cruci. Uneori o lua cu el călare, noaptea, când tăcerea-i naltă până-n stele. Și el mirosea ca un copac din pădure: bărbat. Ea se strângea dulce la pieptul lui și se lăsa dusă. Îi era drag cu sfâșâiere; mătasa dragostii i se tăia mereu în inimă. Toate stelele căzătoare spuneau c-așa-i și viața Ștefanilor. Uneori, fericită! I se umpleau ochii de lacrimi în galopul nopții.

— De ce plângi? o întreba.

— Fiindcă-s proastă.

Dar el știa de ce plângea subt stele, și-i era și mai dragă, tânără, albă, fată de taină, rătăcită ca un funigel în galopul ursitei lui.

Odată îi adusesese un pui de căprioară să-i ție fetei de urât.

Spuneau ei, privindu-l: puiul nostru.

Cu el erau trei, și alături de ochii lui de înger, dragostea lor se îmbuna, uitându-și luptele, într-o evlavie blând odihnitoare, ca subt candelă aprinse de pădure.

De la o vreme însă, Domnica a priceput cu trupul vorba poezștilor din copilărie:

„...Și Domnița a căzut grea“. Trupul ei își plecaseră deodată aripele ridicate înspre viață; cu dragostea oprită și încheată în el, se îngreuiase spre pământ, rodit.

N-a spus. A gândit, a visat și-a așteptat, ascultându-și trupul adâncit până în sufletul strămoșilor.

Într-o noapte, Ștefan n-a mai găsit puiul de căprioară.

— Unde-i?

— I-am dat drumul în pădure.

Mâna Domnicăi a alungat de pe frunte și pleoape fulgerul mâniei lui. Apoi obrazul ei a zâmbit:

— Îți vine un alt pui. Al tău.

Și după șoaptă, capul ei s-a plecat ostenit pe umărul bărbatului.

Ștefan a tăcut, boltit în el, cu brațul strângându-și taina. Era ceas târziu de noapte neagră, depărtat viscolită de Calea Robilor.

Omul gândea. Pădurea cu lemnul și vietățile ei; cerul cu strămileniile și stelele lui; pământul cu mormintele și primăverile lui; omul, între toate, cu zilele lui ca iarba câmpului, venind